

Prameny práva

Tvorba práva

Miloš Večeřa

BEP101Zk Právní nauka

Pojem pramenů práva

Prameny práva charakterizují danou právní kulturu

Rozlišujeme prameny práva:

Materiální prameny práva = důvody, které vedou k právní úpravě (např. ekonomická situace, společenské poměry, povodně apod.)

Formální prameny práva = informační zdroje, v nichž se nalézá platné právo (např. právní předpisy).

Rozlišujeme **psané a nepsané prameny práva**

Druhy formálních pramenů práva

1. Právní předpisy
2. Normativní smlouvy
3. Precedenty a judikáty
4. Právní obyčeje
5. Právní principy

Další prameny práva

- Doktrína (právní věda), právní literatura
- Rozum (rozumnost)
- Spravedlnost (equita)

Specifické znaky právního předpisu

Materiální:

1. Forma
2. Normativita
3. Obecná závaznost

Formální:

1. Procedura přijetí
2. Publikace

Právní předpis x normativní právní akt

Podle absolutní právní síly rozlišujeme:

Primární právní akty = zákonné akty
Ústava, ústavní zákony, zákony, zákonná
opatření Senátu.

Sekundární právní akty = podzákonné akty
rozhodnutí prezidenta republiky, nařízení vlády,
právní předpisy ministerstev a ústředních
správních úřadů, obecně závazné vyhlášky a
nařízení orgánů územní samosprávy).

Podle relativní právní síly rozlišujeme:

Původní (originární) akty:

ústavní akty, zákonné akty a obecně závazné vyhlášky obcí a krajů

Odvozené (derivativní) akty:

nařízení vlády, vyhlášky ministerstev a správních úřadů, nařízení rad orgánů územní samosprávy.

Kompetence při vydávání NPA

- **Časovou kompetenci:** neomezená x omezená (např. zákonná opatření Senátu)
- **Prostorovou kompetenci:** celostátní x lokální, celostátní x regionální předpisy
- **Věcnou kompetenci**

Typologie právních předpisů dle orgánu:

Parlament ČR – zákonodárce, ústavodárce

Vláda ČR – nařízení (čl. 78 Ústavy)

Ministerstva a jiné správní úřady – vyhlášky
(čl. 79 Ústavy)

Zastupitelstva ÚSC (čl. 104 Ústavy) – vyhlášky
obcí a krajů

Rada obce a kraje – nařízení obce a kraje

Samostatná a přenesená působnost obcí

Do samostatné působnosti obcí patří správa záležitostí v zájmu obce: potřeby bydlení, ochrana zdraví, doprava a spoje, výchova a vzdělávání, kulturní rozvoj, veřejný pořádek.

Do přenesené působnosti obce patří záležitosti stanovených zákonem: projednávání přestupků, vedení matrik, činnost stavebního úřadu, živnostenského úřadu a další.

Publikace právních předpisů

- **Sbírka zákonů a mezinárodních smluv**

(od 1. 1. 2024)

- **Věstník právních předpisů kraje**
- **Úřední deska obce**
- **Úřední věstník EU + EUR-Lex jako elektronická verze**

Normativní smlouvy

na základě **konsensu nejméně dvou stran**

Mezinárodní: Uzavírají je mezi sebou subjekty mezinárodního práva (státy, mezinárodní organizace. Kromě relativních závazků stran musí obsahovat i obecně závazná právní pravidla. Aplikační přednost.

Vnitrostátní: Uzavírají je mezi sebou subjekty vnitrostátního práva. Můžeme je dále rozdělit na kolektivní smlouvy a veřejnoprávní smlouvy.

Přijetí mezinárodní smlouvy: schválení PČR, ratifikace a publikace (Sbírka mezinárodních smluv)

Dělení mezinárodních smluv:

Otevřené (přistoupit jakýkoliv stát),

polootevřené (přistoupit jen určitá skupina států, např. z určitého regionu),

uzavřené (jen na individuální pozvání)

Mírové a válečné

Veřejné (zveřejněny uložením u OSN) a **tajné**

Prezidentské (sjednává je hlava státu),

vládní (sjednává je vláda) a

rezortní (sjednávají je ministerstva)

Kolektivní smlouvy

Kolektivní smlouvy mezi sebou uzavírají kolektivy zaměstnanců (zastoupené obvykle odborovou organizací) a zaměstnavatelé.

Rozlišujeme **kolektivní smlouvy podnikové** a **vyššího stupně** (uzavřené mezi odborovými svazy a svazy zaměstnavatelů).

Charakter normativní smlouvy pouze v částech, které zakládají nároky jednotlivých zaměstnanců
Právní úpravu v zákoníku práce a v zákoně o kolektivním vyjednávání.

Veřejnoprávní smlouvy jsou zejména smlouvy uzavírané mezi orgány státní správy, veřejnoprávními korporacemi a soukromoprávními subjekty za předpokladu, že jsou jejich obsahem normativní pravidla.

Rozlišujeme veřejnoprávní smlouvy:

- **Koordinační:** Uzavírají ji stát, veřejnoprávní korporace, právnické a fyzické osoby vykonávající-li zákonem nebo na základě zákona svěřenou působnost v oblasti veřejné správy, a to za účelem plnění svých úkolů. Příkladem je, kdy orgány jedné obce budou vykonávat přenesenou působnost pro orgány obce druhé (změna hranic obcí, výkon obecní policie).
- **Subordinační:** Uzavírá ji správní orgán s fyzickou nebo právnickou osobou na místo vydávání rozhodnutí ve správním řízení - zřízení společensky účelného pracovního místa, k ochraně kulturní památky apod.

Precedent

Precedent = právní pravidlo obsažené v soudním (někdy i správním) rozhodnutí, které zavazuje soudy stejného nebo nižšího stupně. Jedná se o první rozhodnutí v dané věci

U precedentu rozlišujeme:

- **Ratio decidendi**: Jedná se o normativní a do budoucna (precedenčně) závaznou část soudního rozhodnutí
- **Obiter dictum**: Jedná se o část rozhodnutí, která není závazná, pouze shrnuje další argumenty a je uváděna pouze pro dokreslení
- **Votum separatum**: odlišné stanovisko soudce

Stare decisis: Představuje povinnost soudu rozhodnout podle předchozího precedentu

Judikatura soudů v ČR nemá autoritativní závaznost (je závazná pro účastníky řízení). Někdy hovoříme o jejich **tzv. argumentační závaznosti**. Výjimku tvoří nálezy Ústavního soudu ČR, kterými se ruší nějaký právní předpis, popřípadě jeho část.
Konstantní judikatura.

Publikace judikatury:

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR

Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu ČR

Sbírka rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ČR

System precedentů představuje pružnější model práva, jehož nevýhodou však je nižší právní jistota.

Rozsudek ESLP – nemá přímý účinek, ale nese autoritu.

Právní obyčej

zaužívané a státem uznávané obecné pravidlo.

Znaky obyčeje jsou:

Usus longaevus = dlouhodobé užívání obyčeje;

Opinio iuris = obecně sdílené vědomí o právním charakteru obyčeje.

Významným znakem je prvek **uznání právního charakteru obyčeje státem** a s ním spojená jeho vynutitelnost státní mocí.

Jako další znaky bývají uváděny též jeho **obecnost** a skutečnost, že **platí ze své vlastní právní síly** (nikoliv proto, že jeho dodržování vyžaduje zákon).

Typický zejména pro mezinárodní právo veřejné.

Právní principy

Podobají se právnímu obyčeji, na rozdíl od něj je však nalézáme v systému práva a nikoliv ve společnosti.

Podle Ústavního soudu ČR je právní princip samostatným pramenem práva, pokud psané právo nestanoví jinak.

Právní principy zpravidla nejsou konkrétně vyjádřeny nebo definovány.

Podle Ronalda Dworkina mají různou intenzitu platnosti na rozdíl od právních pravidel, které buď platí, nebo neplatí. Podle Roberta Alexy jsou to „příkazy k optimalizaci“.

Právní principy

Právní principy jsou vůdčí právní zásady prostupující celým právním řádem. Jsou koncentrovaným vyjádřením obsahu práva a hodnotově ho ukotvují.

Římskoprávní dědictví v Justiniánových kodexech (6. st.):

- Čestně žít, druhému neškodit, každému dávat, co mu patří
- Nikdo nemůže převést na jiného více práv, než sám má
- Nelze se zavázat k nemožnému
- Bezdůvodný strach neomlouvá
- Za vyšší moc nikdo neodpovídá
- Věc rozhodnutá je pokládána za pravdu
- Smlouvy se mají plnit

Středověká a moderní právní věda

doplnily další právní principy:

- zákaz odepření spravedlnosti
- je třeba slyšet i druhou stranu
- nikdo nesmí být soudcem ve vlastní věci
- kdo je dřívější v čase, je silnější v právu
- zákaz retroaktivity
- zásada legální licence
- základní lidská práva
- povrch ustupuje půdě (Superficies solo cedit)

Pojem tvorby práva

Rozlišujeme:

Normotvorba: tvorba jakýchkoliv norem (tedy nejen právních, ale i etických, sportovních atd.).

Tvorba práva: tvorba právních norem a to nejen obsažených v právních předpisech (zákonech, nařízeních, vyhláškách apod.), ale i vytvářených cestou soudcovské tvorby práva nebo prostřednictvím obyčejového práva.

Legislativa: v **širším** smyslu chápána jako tvorba právních předpisů, v **užším** smyslu jako tvorba zákonů. Představuje nejvýznamnější způsob tvorby práva.

Dva základní přístupy k tvorbě práva

1. Přirozenoprávní pohled – právo vzniká nezávisle na vůli člověka. Tvůrcem je boží vůle, lidská přirozenost, lidský rozum, příroda. Zákonodárce pouze nalézá právo.

2. Pohled právního pozitivismu – tvůrcem práva je člověk, lidská vůle. Zákonodárce právo tvoří. Základem je racionálnost tvorby práva.

Tři způsoby tvorby práva

1. Autoritativní tvorby práva – ve dvou formách – normativní právní akty a precedenty. Normativní právní akty vyžadují Legislativní pravomoc - způsobilost orgánu vydávat normativní právní akty a legislativní kompetenci. U odvozené právotvorby je nutná legislativní delegace.

2. Konsensuální tvorba práva – u normativních smluv

3. Spontánní (živelná) tvorba práva - u právních obyčejů.

Specifická je **autonomní právotvorba** právními adresáty. Je podobného charakteru, ale o právní normy se nejedná pro nedostatek formy. Závaznost a vynutitelnost odvozují od právních norem. Kvazinormy. Jde o vnitřní předpisy právnických osob, zájmové samostrávy, apod. (řády, směrnice apod).

• Formální náležitosti tvorby práva

Orgán s legislativní kompetencí

- Legislativní pravomoc

Způsobnost orgánu vydávat normativní právní akty

- Legislativní kompetence (působnost)

Okruh společenských vztahů, v nichž je státní orgán způsobilý k úpravě společenského vztahu právními normami

Legislativní proces - společenský proces tvorby právních norem.

Legislativní pravidla vlády ČR - jejich účelem je sjednocení postupu ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy při přípravě právních předpisů a tím i zvýšení úrovně tvorby právního řádu. Upravují postup ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy při tvorbě a projednání připravovaných právních předpisů, jakož i jejich formy a obsahu (tj. legislativní techniku).

Vznik právního předpisu

Schválení - projev vůle orgánu s legislativní pravomocí

Platnost - právní předpis je součástí právního řádu
Den, kdy byl předpis publikován v příslušné platformě

- Sbírka zákonů

- Úřední deska obecního úřadu

- Věstník právních předpisů kraje

Účinnost - právní předpis vyvolává právní následky,
okamžik, od něhož právní předpis je závazný a
vynutitelný po uplynutí legisvakační doby.

Stádia legislativního procesu

Zjištění potřeby právní úpravy;

Vznik legislativního záměru - vznik politickoprávní představy o vhodnosti vydání určité právní normy;

Realizace legislativního záměru:

- rozhodnutí příslušného orgánu zahájit přípravu dotyčné právní normy,
- vypracování osnovy navrhovaného práv. předpisu, připomínkové řízení (předběžné meziresortní projednání osnovy),
- formální podání legislativního návrhu orgánu oprávněnému o něm rozhodnout,
- projednání legislativního návrhu tímto orgánem,
- schválení legislativního návrhu,
- podepisování
- publikace přijatého návrhu zákonným způsobem.

Stádia legislativního procesu

- Podání návrhu zákona:

Zákon může podat jen ten, komu Ústava přisuzuje zákonodárnou iniciativu – poslanec, skupina poslanců, Senát, vláda nebo zastupitelstvo vyššího územního samosprávného celku (kraje). Podané návrhy zákonů obdrží předseda Poslanecké sněmovny.

- Předseda Poslanecké sněmovny

následně postoupí návrh zákona všem poslancům, poslaneckým klubům a organizačnímu výboru, jenž navrhne výbory, která mají návrh projednat. V případě, že se nejedná o vládní návrh, zašle se i vládě k vyjádření.

- První čtení:

Návrh zákona je představen na plénu Poslanecké sněmovny, kde o něm proběhne obecná rozprava. Návrh může být schválen, nebo zamítnut již v tomto čtení. Pokud není, projednají jeho osnovu určené výbory.

- **Druhé čtení:** Výbory po projednání návrhu předloží Poslanecké sněmovně usnesení, v němž navrhnou jeho schválení, zamítnutí či pozměnění. Opět následuje obecná rozprava. Návrh může být vrácen výborům k novému projednání, lze k němu též podávat pozměňovací návrhy.
- **Třetí čtení:** Probíhá hlasování o návrhu. K přijetí usnesení o schválení návrhu zákona je třeba nadpoloviční většiny přítomných poslanců, v případě ústavního zákona třípětinové většiny všech poslanců. Pokud je návrh schválen, je postoupen Senátu.
- **Projednání v Senátu:** senát se může rozhodnout návrhem nezabývat (pak je zákon postoupen prezidentu republiky), může jej též schválit, nebo vrátit Poslanecké sněmovně s návrhy jeho změn. K přijetí návrhu je potřeba nadpoloviční většina přítomných senátorů, u ústavních zákonů třípětinová většina přítomných.

- **Vrácení Poslanecké sněmovně:** Vrácený návrh může PS schválit ve znění, které obsahuje připomínky Senátu. Poté se postupuje návrh prezidentu republiky v novém znění. Jinak hlasuje Poslanecká sněmovna o opětovném schválení původního znění zákona. K přehlasování Senátu je třeba nadpoloviční většina všech poslanců.
- **Prezident republiky:** Prezident může zákon podepsat, vetovat, nebo je zákon vyhlášen bez prezidentova podpisu.
Vrácení Poslanecké sněmovně: Je-li přijatý zákon prezidentem vrácen zpět do PS, může jej schválit nadpoloviční většinou všech poslanců. Poté platí, že zákon byl přijat.
- **Vyhlášení zákona:** Definitivně přijatý zákon podepisuje předseda Poslanecké sněmovny, prezident republiky a předseda vlády. Zákon je otištěn ve Sbírce zákonů.
- **Dnem vyhlášení** je den rozeslání příslušné tištěné částky Sbírky. To má být provedeno nejpozději do 30 dnů od doručení přijatého zákona ministerstvu vnitra. Tímto dnem se zákon stává platným.
- **Účinnost** získává po 15 dnech od svého vyhlášení, není-li stanoveno v zákoně jinak.

Děkuji za pozornost